

USSR AND COUNTRIES OF THE NATIONAL DEMOCRACY

Goranco Jakimov

ООУ “Ражко Зинзифов” - Скопје, Republic North of Macedonia, jakimov.goranco@yahoo.com

Abstract: Ten years after Stalin's death, the communist system, from monolithic would be improperly fragmented, and the former single block would be turned into ground fighting for ideological and political supremacy. The differences between the communist countries and their parties would not be surpassed, because everyone himself was considered a Marxist-Leninist. During all the years of Stalin's rule, there would be only one divergence. Tito decided to oppose the Soviet Union and Stalin, and he would never regret about it. Moscow and Belgrade would reach reconciliation even after Stalin's death in the 1955-1956. In 1956 it came to the development of separate national communism which would be stopped in Poland by the USSR, and in Hungary would be suppressed by force. But that would not mean total halt of the tendencies of liberalization and insistence on the right to autonomy. At the meetings of the world communist movement, which were held in 1957 and 1960, it was adopted a resolution that confirmed the principles of equality, respect for territorial integrity, national independence and non-interference in the internal affairs of other states. But these decisions would not be reality, considering the inequality of power in the communist tabor and the fact that in the past no such principle was respected. The successors of Stalin this decision would not accept and respect, but they would not have his authority which would impose worship and respect of millions of revolutionaries outside the borders of the USSR.

Keywords: communist system, Marxist-Leninist, autonomy, liberalization, national independence

СССР И ЗЕМЈИТЕ НА НАРОДНА ДЕМОКРАТИЈА

Горанчо Јакимов

ООУ „Ражко Жинзифов“ - Скопје, Република Северна Македонија, jakimov.goranco@yahoo.com

Резиме: Десет години по смртта на Сталин, комунистичкиот систем, од монолитен ќе биде неправилно расцепкан, а некогашниот единствен блок ќе биде претворен во тло за борба за идеолошка и политичка надмоќ. Разликите меѓу комунистичките земји и нивните партии не ќе можат да бидат надминати бидејќи секој себе си се сметал за марксист-ленинист. Во текот на сите години на Сталиновата власт, ќе дојде само до едно разијдување. Тито ќе реши да му се спротивстави на СССР и Сталин, и некогаш нема да се покае за тоа. Помеѓу Москва и Белград ќе дојде до помирување дури по смртта на Сталин и тоа во 1955-1956 година. Во 1956 година ќе дојде до развој на посебен национален комунизам кој што од страна на СССР во Полска ќе биде запрен, а во Унгарија со употреба на сила ќе биде задушен (Кулиќ, 2005: 12). Но тоа нема да значи потполно запирање на тенденциите за либерализација и инсистирањето на право на автономија. На состаноците на светското комунистичко движење одржани во 1957 и 1960 година ќе биде усвоена резолуција со која ќе бидат потврдени начелата на еднаквост, почитување на територијалниот интегритет, националната независност и немешање во внатрешните работи на други држави. Меѓутоа овие одлуки нема да бидат реалност имајќи ја во предвид нееднаквоста во моќта во комунистичкиот табор и фактот дека во минатото ниту едно вакво начело нема да биде почитувано. Од страна на наследниците на Сталин ваквата одлука нема да биде прифатена и почитувана, но тие нема да го имаат неговиот авторитет со кој што би го наметнале обожувањето и почитувањето од милионските маси на револуционери надвор од границите на СССР.

Клучни зборови: комунистички систем, марксист-ленинист, автономија, либерализација, национална независност

1. ВОВЕД

По смртта на Сталин се повеќе ќе биде очигледно дека раководењето на комунизмот во светот од еден центар е веќе минато и дека тоа било потребно само во почетокот на неговото воспоставување во земјите на народна демократија. Се повеќе ќе биде прифатен полицентризмот (систем според кој постојат повеќе центри на одлучување, за негов творец се смета Палмиро Тољати-италијански партиски лидер) кој што нема да претставува отстапување туку неопходност, за да може да дојде до усогласување со новата состојба со комунистичкото движење. Несогласувањата помеѓу Советскиот Сојуз и Кина, која ќе има многу полиберални гледишта по многу прашања, видно ќе влијае и на случувањата во Источна Европа.

Полицентризмот од Далечниот Исток ќе се рашири во Источна Европа.

2. РАЗИДУВАЊЕ НА ЗЕМЈИТЕ ОД НАРОДНА ДЕМОКРАТИЈА СО СОВЕТСКИОТ СОЈУЗ

Прва земја која ќе се побуни и ќе се разијде од Советскиот Сојуз ќе биде најмалата комунистичка земја Албанија во 1960-1961 година. Таа, иако освен омразата кон советската политика ќе нема ништо заедничко со Кина, во неа ќе најде свој заштитник и ќе стане кинески мостобран во Европа (Лакер, 1999: 417).

Следна земја која ќе се разијде со Советскиот Сојуз ќе биде Романија. Желбата на Романија да води сопствена политика ќе се судри со централистичките планови на Москва. Во почетокот несогласувањата ќе бидат од економска природа, односно Романија отворено ќе се спротивстави на иницијативата на Комекенот за усогласување на економските врски помеѓу Советскиот Сојуз и источноевропските земји. Во Романија постоел страв дека новата поделба на трудот на која Москва инсистирала, може да ја загрози или сосема да ја оневозможи новата романска програма за индустријализација. Романското раководство ќе успее да го спречи спроведувањето на новата програма наложена од раководството на СССР, и иако на големо разочарување на Хрушчов, постепено ќе започне со усвојување на своја независна надворешна политика. Во април 1964 година Централниот комитет на Комунистичката партија на Романија ќе усвои декларација во која ќе биде истакната еднаквоста, независноста и суверенитетот на секоја комунистичка земја со што всушност ова ќе преставува романска Декларација за независност. Романија во 1967 година ќе биде единствената комунистичка земја, освен Куба, која што нема да ги прекине односите со Израел. Таа ќе успее во исто време да биде сојузник на Советскиот Сојуз, пријател на Кина и комунистичка земја која ќе успее да ги поправи и унапреди дипломатските и трговски односи со Западот. Но независноста главно ќе биде ограничена на надворешната политика. Десателизацијата ќе се одвива многу побрзо од десталинизацијата односно под лидерство на Николае Чаушеску, Комунистичката партија и полицијата ќе бидат под строга контрола а тоа ќе биде јасен показател дека Романија во ниту еден поглед нема да биде водечка либерална сила во комунистичкиот табор (Лакер, 1999: 418). Чаушеску освен на ослободувањето на Романија од советската доминација ќе работи на националната самостојност предводена од национална хомогенизација со што ќе сака систематски да го избрише мултинационалниот карактер на државата. Национализмот во земјата освен против Советскиот Сојуз ќе биде употребен за создавање на единствена романска нација што ќе биде од особена важност за ситуацијата внатре во земјата (Berend, 2001: 210).

Покрај најспектуралните случаи во Романија и Албанија, национализмот кај малите нации во постсталинистичката ера ќе се појави и во некои други земји. Полицентризмот ќе биде резултат на националните разлики кои комунистичките лидери теоретски ќе ги признаваат и за нив ќе водат посебна грижа во својата тактика. Поттикнувајќи национализам режимите на државниот социјализам ќе се обидат да ги искористат националните емоции и да се претстават себе си како автентични претставници на националните интереси со што ќе добијат поддршка во давањето на отпор против Советскиот Сојуз. Поголемиот број на режими во Источна Европа ќе бидат во постсталинистичка либерализирана форма со пробуден национализам, но нивните нации ќе ги прифаќаат се додека режимите ќе функционираат (Berend, 2001: 217).

Во 1968 година во Чехословачка, појавата на либерализација и слободарски дух ќе предизвика особена загриженост во Москва. Соочено со сепаратистичките движења во Албанија и Романија, советското раководство ќе смета дека е неопходно преземање на мерки со кои би се спречило понатамошното распаѓање на блокот. Постоела опасност од можноста, слободарскиот дух од Прага да се прошири и во другите источноевропски земји, дури и да продри и во самиот Советски Сојуз. Но и оваа тенденција во Чехословачка, со употреба на сила од страна на Советскиот Сојуз ќе биде запрена и комунистичката власт ќе биде задржана благодарение на принуда, а не по волја на народот. Од страна на Западот ќе пристигнат само осуди, но и понатаму ќе биде задржан курсот на немешање во работи кои за нив претставуваат внатрешна работа на Советскиот Сојуз и еден од неговите сојузници.

Во наредните години, иако ќе биде употребувана сила, процесот ќе продолжи да се развива. Носител на идеите ќе биде движењето за човекови права наречено Повелба 77, оформено со потпишување на декларацијата на 1 јануари 1977. Во движењето ќе биде истакнато дека неговата цел не е да нанесе штета на комунистичкиот режим во Чехословачка туку да води конструктивен дијалог со властите за промени во државата. Движењето ќе бара од чехословачката влада да се придржува на светските акти за човекови права. Ова движење го поддржувале 242 јавни личности меѓу кои се наоѓале подоцнежните водачи на т.н. мека, кадифена или нежна револуција во Чехословачка и тоа: Александар Дупчек, Вацлав Хавел, Јиржи Динстбир и други.

Во Полска, властите после студентските демонстрации во март 1968 година и случувањата во Чехословачка ќе преземат остри мерки и ќе започнат со големи чистки. Од работа ќе бидат отпуштени

водечки личности од интелектуалниот живот во Полска и голем број на политичари. Меѓутоа комунистичкиот режим во Полска никако нема да успее да пушти свои корени, така што не само кај народот туку и во самата партија се помалку ќе има такви кои што ќе веруваат во комунистичката идеологија. Гомулка ќе успее да остане на власт благодарение на поддршката на Советскиот Сојуз се до 1970 година, кога после големите работнички демонстрации ќе биде симнат од власт заедно со неговите најблиски соработници. Но и во времето на неговиот наследник Едвард Гјерек, тенденциите за промени во општеството нема да бидат запрени. Појавата на синдикатот Солидарност во 1980 година ќе претставува закана, како за комунизмот во земјата, така и надвор. Фактот дека Комунистичката партија се повеќе слабее, а Солидарност се повеќе добива свои членови, ќе претставува најава дека тие не можат да опстанат заедно. Загриженост ќе има и во Советскиот Сојуз каде се повеќе стравувале дека што повеќе трае кризата во Полска, станува се поопасно дека може да предизвика инфекција и надвор од неа. Затоа во Советскиот Сојуз, за да може и понатаму да го остварува своето влијание во Полска, сериозно се размислувало за можноста за извршување на инвазија. Тогаш на власт се наоѓал Брежњев кој цврсто ја држел власта во Москва, а според неговата доктрина СССР можел да интервенира во секоја земја од Источна Европа во која биле загрозувани неговите интереси. Под притисок на СССР, под раководство на генералот Војчех Јерузелски армијата ќе ја преземе власта и заедно со Комунистичката партија ќе воведат воена диктатура. На иницијатива на Јерузелски во 1981 година ќе биде донесен воен закон и ќе биде забранет синдикатот Солидарност. Јерузелски во своето обраќање до нацијата ќе се повика на полскиот патриотизам и ќе прогласи социјалистичка обнова. Ваквиот потег на Јерузелски од повеќе од половина полски граѓани ќе биде оценет како правилен, односно дека со тоа се избегнала советска интервенција. Партиско-военото раководство во своите реформи ќе го следи примерот на Јанош Кадар и Унгарија по 1956 година. Тоа значело уништување на работничката опозиција, ценовна реформа, давање на автономија на голем број на претпријатија и воведување на некој вид на пазарна економија. Главното значење на полската криза од 1979-1981 година ќе се состои во тоа што таа ќе направи прва дупка во светскиот систем на социјализмот која што значително ќе влијае на интензивирање на распаѓањето кој ќе следи подоцна. Ќе бидат отворени вратите за влез на странските компании и ќе биде иницирано приватно инвестирање со што во 1986 година ќе функционираат околу половина милион приватни компании во земјата. Но и покрај сите заложби, задоцнетите полски реформски потези нема да бидат успешни затоа што против себе ќе ги имаат поголемиот дел од општеството, ќе бидат бојкотирани од Западот и фатени во замката на преголема задолженост.

Во Унгарија, после 1978 година ќе започне реформскиот период кој што ќе трае до средината на осумдесеттите години. Во неговите подоцнежни фази ќе биде воведена некоја форма на пазарна економија, а вработените во земјоделството и индустријата ќе можат сами да ги бираат своите раководства. Унгарците ќе можат слободно да патуваат во странство, а ќе можат и да се вработуваат таму во траење од пет години. Ова ќе овозможи формирање на нова средна класа, поголема снабденост во продавниците, а на улиците ќе има повеќе приватни автомобили од која било друга источноевропска земја. Но целат оваа состојба ќе биде пропратена со инфлација, а ќе предизвика и незадоволство и обвинување од страна на оние кои што ќе имаат мали плати дека со новиот систем се создава нееднаквост. Целото привидно подобрување на економската состојба во Унгарија ќе биде благодарение на големите кредити од Западот со кои државата ќе биде претворена во најзадолжена од сите источноевропски земји. Внатрешната политика ќе и создава на Унгарија проблем и на наворешен план. Нејзините соседи вклучувајќи го и Советскиот Сојуз ќе покажат видна вознемиреност поради претераниот либерализам на Кадаровата политика. Но Кадар ќе успее да ги убеди критичарите дома и оние во Советскиот Сојуз дека децентрализацијата и ситната конкуренција се сосема безбедни.

Иако против својата волја, на наворешен план Унгарија ќе го следи советскиот пример. Инаку Унгарците во суштина ќе бидат наклонети кон Западна Европа, односите со Австрија постојано ќе им бидат блиски, а ако може да се каже дека имале непријатели тогаш тоа сигурно би бил Чаушеску кој што ќе се однесува премногу сурово кон унгарското малцинството во Трансилванија.

3. ЗАКЛУЧОК

Сите овие случувања ќе стават точка на сите надежи дека во Источна Европа постепено може да дојде до промени и ќе стави јасно до знаење дека само од Москва може да биде поттикната иницијатива за темелни промени во комунистичкиот режим и блок. Се претпоставувало дека единствено со постепена европеизација на советскиот блок Русија би можела да дозволи поголема слобода и независност на своите сојузници, се разбира под услов со тоа да не бидат загрозувани нејзините основни безбедносни интереси.

ЛИТЕРАТУРА

- Куљик, Т. (2005). Ревидирана историја и нов идентитет во Источна Европа, превод од англиски Румена Бужаровска. Идентитети: списание за политика, род и култура, т. 4, бр. 1-2 (лето - зима 2005): 63-86.
- Лакер, В. (1999). Историја Европе 1945-1992. Београд: Клио.
- "1955: Communist states sign Warsaw Pact". BBC News. 14 May 1955. Retrieved 27 May 2010.
- Berend, I. (2001). Centralna i Istočna Evropa 1944-1993. Podgorica: CID.
- Béres, A. (2019). "Hogyan lettünk a világ hetedik úrhajós nemzete? – Nyolc magyar, aki nélkül nem történhetett volna meg". Qubit (in Hungarian).
- Congressional record, 66th Congress, 2nd session, Volume 59, Part 7 (4 May 1920 to 24 May 1920), p. 7160
- Fedorov, G. (2017). GRU, Alpha and Vypel: Russia's most famous covert operators. <https://www.rbth.com/defence/2017/05/10/gru-alpha-vympel-russias-famous-covert-operators-759604>
- Mortkowitz Bauerova, L., Ponikelska, L. (2019). „Russian 1968 Prague Spring Invasion Film Angers Czechs, Slovaks“. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2015-06-01/slovaks-condemn-russian-documentary-on-1968-warsaw-pact-invasion>
- Pajo, M. (2016). "Consequences of the Totalitarian Past on Albanian post-communist society". Revistia. 3 (1): 138–141 – via European Journal of Multidisciplinary Studies.
- „Radio Prague – Putin: Russia bears "moral responsibility" for 1968 Soviet invasion“. *www.radio.cz*. 2 March 2006. Посетено на 2.6.2015.
- Raduševič, M. (2019). „Gorbačov o roce 1968: V životě jsem nezažil větší dilema“. Literární noviny (чешки).
- „Russian Documentary On 'Helpful' 1968 Invasion Angers Czechs“. (2015). Radio Free Europe. <https://www.rferl.org/a/russian-documentary-on-helpful-1968-invasion-angers-czechs/27047867.html>
- Tufur, D. (2022, May 11). Democracy in the post-USSR countries and the Baltic Way: Do nation-states play a role in democratization?. <https://doi.org/10.31235/osf.io/snybx>
- Votey, M. The Failure of Democracy in Post-Soviet Eurasia. <https://www.wilsoncenter.org/publication/the-failure-democracy-post-soviet-eurasia>. Посетено на 1.5.2024.